



TAX OPTIMIZATION AND TAX EVASION IN UKRAINE ПОДАТКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ТА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Razumova H. / Разумова Г. В.,
Protoporova N. / Протопопова Н.А.,
Dzhanumova L. / Джанумова Л.Т.

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Анотація. У статті з'ясовано зміст та зв'язок категорій «податкова оптимізація» та «ухилення від сплати податків». Визначено незаконні та законні способи зменшення податкового навантаження, способи досягнення запланованого рівня кінцевого фінансового результату в максимально можливому розмірі.

Виявлення та покарання ухилення від оподаткування має супроводжуватися аналізом легальних схем уникнення від сплати податків, щоб офіційна реєстрація бізнесу і зайнятості та сплата податків повною мірою були більш вигідними та почесними в суспільстві, ніж тіньова економіка. Головними причинами збереження та постійної адаптації схем оптимізації податків є загальний стан економіки, корупційні та регулятивні ризики бізнесу, бажання підприємців та домогосподарств збільшити свій чистий дохід, недостатній рівень кваліфікації спеціалістів, які здатні виявляти способи ухилення від сплати податків.

В результаті проведеного аналізу встановлено, що сучасний розвиток економічних відносин потребує оптимального поєднання інтересів держави та платників податків, саме тому податківці активно працюють у напрямі руйнування схем мінімізації податкових зобов'язань, виявлення фіктивних суб'єктів господарської діяльності та захисту сумлінних платників податків від шахраїв у бізнесі. Оскільки надходження до державного бюджету залежать не лише від темпів економічного зростання, але й від роботи, яку проводять податківці з платниками податків.

Встановлено, що дієва реакція держави на ухилення від сплати податків вимагає своєчасної ідентифікації фактів використання механізму трансфертних цін, схем кредитування під заставу прав за депозитами тощо. Запропоновано заходи на державному рівні, які спрямовані на усунення першопричин ухилення від оподаткування, а також підвищення податкової дисципліни, що не виключає податкової амністії на початковій стадії реформ. Визначено, що одним із способів запобігання таким податковим правопорушенням – це позбавити громадян від збору і представлення інформації про самих себе в податкові органи.

Ключові слова: податки, оподаткування, оптимізація, мінімізація, ухилення, податкове планування.

Вступ На сучасному етапі розвитку існують певні складності у веденні бізнесу в Україні. Малий, середній та великий бізнес намагаються приховати свій реальний дохід досить різними способами та схемами.

В Україні в загальному обсязі скоєних злочинів значне місце займають протиправні діяння у сфері обчислення і сплати податків. Це пов'язане, в першу чергу з тим, що шляхи вдосконалення оптимізації податків випереджає зміни в механізмах оподаткування.

Лише невеликий відсоток підприємців користується можливістю оптимізації податків. Якщо казати про тих, які ведуть "тіньову" діяльність або взагалі виступають прикриттям для великого бізнесу, то для них існує небезпека, оскільки радикально зростають ризики продажу товарів без



декларування реального доходу.

Формування цілей статті. Метою статті є формування меж податкової оптимізації та її відмінностей від ухилення від сплати податків, а також розробка заходів, спрямованих на усунення першопричин ухилення від оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкове планування безпосередньо пов'язано з податковими реформами, які впроваджує уряд для поліпшення умов ведення бізнесу та покращення стану економіки в країні в цілому. Оптимізація податкового навантаження представляє собою механізм реалізації податкової політики в господарській практиці підприємства, починаючи від постановки мети до контролю ефективності реалізації обраного варіанта оподаткування (рис. 1).

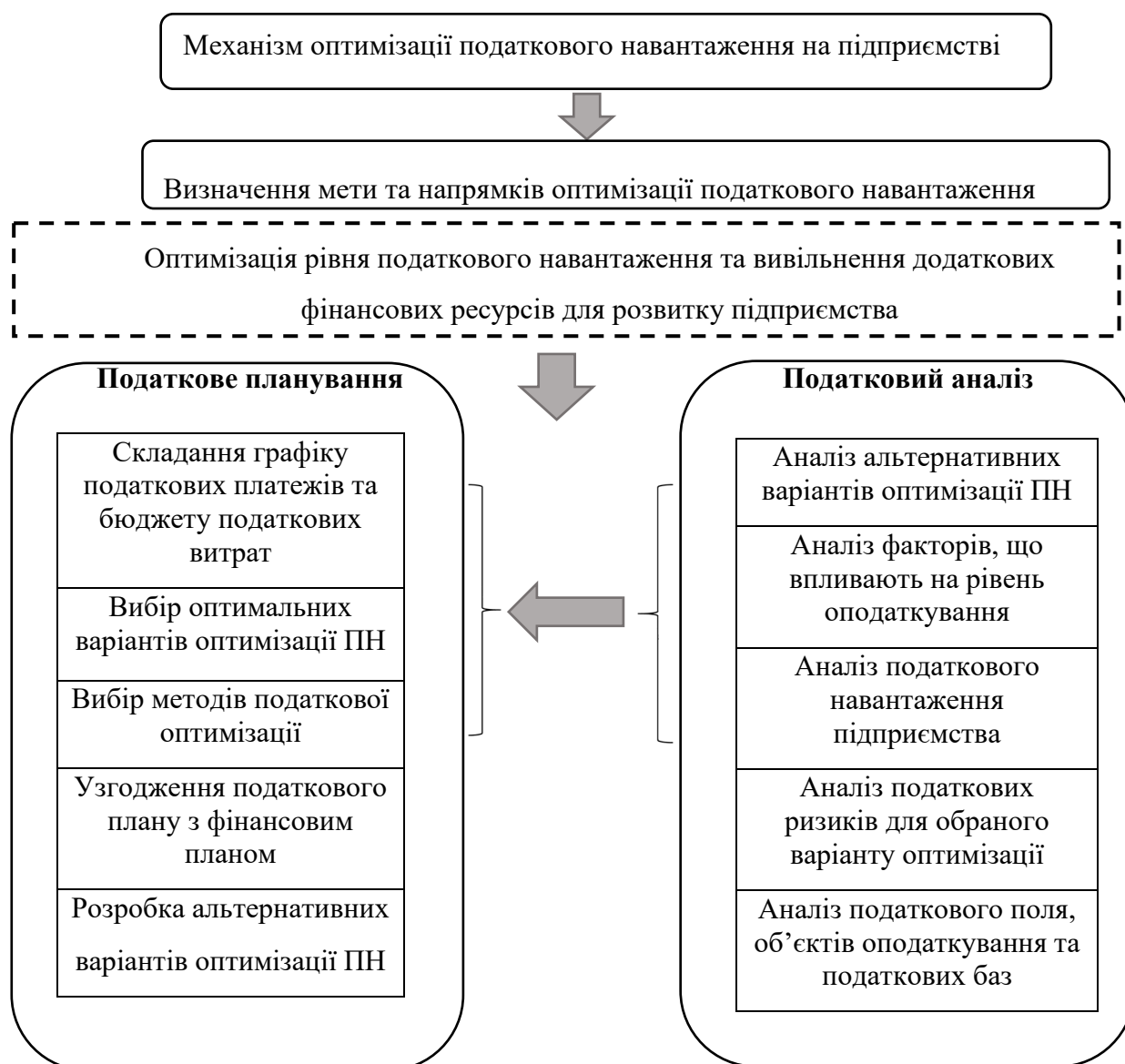


Рис. 1. Механізм оптимізації податкового навантаження на підприємстві

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Оптимізуючи свої витрати, підприємства та підприємці стають перед вибором про те, як скоротити або мінімізувати витрати на сплату податків.



Досліджуючи проблеми оптимізації податків, зустрічається таке поняття, як «білі методи» (це законні схеми зменшення розміру податкових виплат, при виконанні яких підприємець нічим не ризикує). Розповсюдженими прикладами даного методу є [2]:

1. Дроблення бізнесу. Оформлення співробітників через фізичну особу-підприємця (далі ФОП). Цим методом сьогодні користується чимала кількість підприємств. Його суть в трудовому договорі з ФОП, що допускає сплачувати податок не більше 5% від розміру отриманого доходу за співробітника замість 18%.
2. Оптимізація податку на прибуток з використанням ФОП.
3. Реорганізація компанії в холдингову структуру.
4. Оптимізація податків із заробітних плат.
5. «Нетиповий експорт» з використанням договорів комісії. Дозволяє оптимізувати ПДВ.
6. Використання інститутів спільного інвестування (ІСО).

Найбільш часто зниження або ухилення від оподаткування здійснюється у таких випадках:

- 1) зниження вартості чи приховування об'єкту оподаткування;
- 2) порушення встановлених умов ведення бухгалтерського та податкового обліку;
- 3) надання недостовірної інформації;
- 4) надання не у визначений строк або ненадання взагалі обов'язкових податкових документів;
- 5) неправомірне застосування податкових пільг [3].

Через те, що йдеться про порушення платником податків законодавчих вимог, то за здійснення таких дій згідно зі ст. 111 Податкового кодексу України передбачена певна відповідальність (фінансова, кримінальна та адміністративна).

Незважаючи на це, усі способи незаконного ухилення від сплати податків неоднакові. Залежно від тяжкості порушення законодавства, можна виділити декілька видів [4, с. 216]:

1. Некримінальне ухилення від оподаткування.

В цьому випадку платник податку своїми діями, спрямованими на зменшення податкового зобов'язання, порушує законодавчі правила, що спричиняє застосування адміністративної відповідальності (рис. 2).

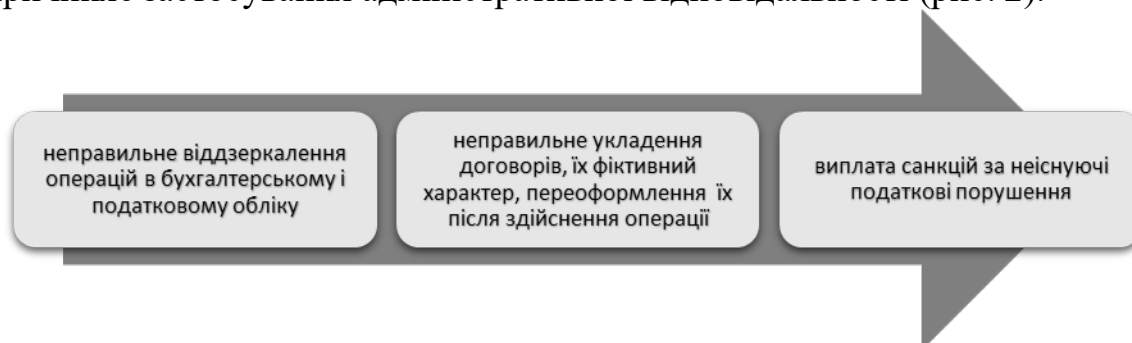


Рис. 2. Дії, які проявляються через порушення податкового законодавства
Джерело: розроблено автором на основі [5]



2. Кримінальне ухилення від сплати податків.

В даному випадку платник податків з метою ухилення від сплати податку або для зниження сум податків, здійснює протизаконні дії, що тягнуть не лише порушення податкового, але і кримінального законодавства. Майже всі податкові справи в судах виграються державою, тому краще не допускати з боку держави сумнівів в дотриманні законів і вимог податкових органів. Кримінальні правопорушення тягнуть застосування до порушників кримінальної відповідальності відповідно до ст. 204, 205, 207, 209, 212 Кримінального кодексу України [6].

Платник податків може притягуватися до фінансової та адміністративної відповідальності у разі здійснення таких правопорушень [7, с. 696]:

- 1) порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) в органах державної податкової служби;
- 2) порушення строків і порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків;
- 3) порушення платником податків порядку подання інформації про фізичних осіб – платників податків;
- 4) неподання або несвоєчасне подання податкової звітності, а також у разі невиконання існуючих вимог щодо внесення змін до податкової звітності;
- 5) порушення встановлених законодавством строків зберігання документів з питань обчислення і сплати податків та зборів, а також документів, пов'язаних із виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи;
- 6) порушення нормативно-законодавчих умов щодо спрощеної системи оподаткування;
- 7) відчуження майна, яке перебуває у податковій заставі, без згоди органу державної податкової служби;
- 8) порушення умов одержання та використання торгового патенту;
- 9) порушення порядку сплати податків;
- 10) порушення механізму нарахування, утримання та сплати податків;
- 11) неподанням або несвоєчасне подання банківськими та іншими фінансовими установами податкової інформації до органів державної податкової служби.

Існують такі кримінальні способи ухилення від оподаткування [8, с. 50-55]:

- 1) підробка документів;
- 2) фальсифікація фінансової звітності та показників бухгалтерського обліку;
- 3) умисне неоприбуткування грошей, які отримав суб'єкт господарювання за реалізовану продукцію.

Отже, в правовому відношенні податкове планування, яке не допускає грубих порушень законодавства, видається більш раціональним способом мінімізації податкових витрат, ніж ухилення від оподаткування.

Головною відмінністю податкової оптимізації від ухилення від сплати податків є використання платником податків дозволених чи незаборонених законодавством способів зменшення суми податкових платежів, не порушуючи при цьому законодавство [10, с. 45]. Ключові методи оптимізації при податковому плануванні пропонуємо наступні:



1. Зміна виду діяльності. Це може бути перехід на суміжне або новий напрямок діяльності, обкладене меншим податком.
2. Зміна системи оподаткування. Організація має право вибрати систему оподаткування.
3. Застосування податкових пільг (податкові знижки і кредити, відстрочення та розстрочення платежів, звільнення від сплати по групі осіб і т.п.).
4. Використання оборотних коштів (прискорена амортизація, переоцінка основних засобів - методи, що дозволяють зменшити податок на прибуток).

Висновки Питання скорочення податкових виплат має дві сторони: чорну і білу. Чорні схеми оптимізації мають на увазі ухилення від сплати податків з порушенням закону. Протилежна сторона оптимізації оподаткування – легальні способи оптимізації податків в нинішніх умовах, наприклад: вибір відповідної системи оподаткування, розробка правильної облікової політики підприємства, перевірка сумлінності контрагентів, застосування податкових пільг, «коронавірусна» благодійність.

Отже, можна стверджувати, що оптимізація оподаткування це законний, заснований на попередньому глибокому аналізі і прогнозах, найбільш ефективний спосіб нарахування і сплати податків до бюджету. Для того, щоб попередити можливі проблем, що пов'язані з податками, державі необхідно зменшити загальні масштаби ухилення й уникнення від сплати податків у країні. До того ж, важливим кроком є підвищення витрат для господарюючих суб'єктів на ведення тіньового бізнесу і нелегальної зайнятості. Такі заходи сприятимуть зменшенню привабливості та вигідності правопорушень і нелегальних схем мінімізації податкового тягаря.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження можна стверджувати, що на державному рівні необхідні заходи, які будуть спрямовані на усунення першопричин ухилення від податків та підвищення податкової дисципліни, що не виключає податкової амністії на початковій стадії реформ. За таких умов, одним із способів запобігання подібним податковим правопорушенням – це позбавити громадян від збору і представлення інформації про самих себе в податкові органи.

Література:

1. Антонищак А., Бучинський А. Адвокати щодо поліпшення умов ведення бізнесу в Україні. URL: <https://radako.com.ua/news/yuridichna-gazeta-advokati-shchodo-polipshennya-umov-vedennya-biznesu-v-ukrayini> (дата звернення: 01.12.2020 р.).
2. Акіншина О. В., Третьякова Л. І. Етапи, способи та інструменти податкового планування на підприємстві. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. URL: <http://vlp.com.ua/taxonomy/term/3252> (дата звернення: 21.12.2020 р.).
3. Вільцанюк І., Чирухін П. Боротьба проти ухилення від сплати податків. 2015. URL: http://www.pollawlife.com.ua/2015/01/blog-post_16.html (дата звернення: 01.12.2020 р.).



звернення: 19.12.2020 р.).

4. Лисенко В. В., Задорожний О. С., Дзісяк О. П. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування : монографія. Київ : Істина, 2008. 216 с.

5. Матвійчук К. А. Тіньова економіка в Україні як наслідок уникнення від сплати податків : матеріали I Международной научно-практической конференции «Финансовый механизм решения глобальных проблем: предотвращение экономических кризисов» (20–21 сентября 2012 года). URL: http://www.confcontact.com/2012_09_21/7_matvijchuk.htm (дата звернення: 19.12.2020 р.).

6. Мінін І. Г. Тіньовий сегмент податкового простору та шляхи його легалізації. *Ефективна економіка*. № 3. 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1905> (дата звернення: 10.12.2020р.).

7. Мотлях О. І. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ, 2014. 696 с.

8. Шарікова О. В. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 10 (89). С. 50-55.

9. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.12.2020 р.).

10. Разумова Г.В. Оптимізація як основа для планування змін в регуляторній політиці розвитку національної економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. № 3 (19). С. 23-30. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-23-30>.

Abstract. Introduction. *The article clarifies the content and connection of the categories "data optimization" and "tax evasion". Illegal and legal ways to reduce the tax burden, ways to achieve the planned level of the final financial result in the identified.*

Purpose. *Detection and punishment of tax evasion should be accompanied by an analysis of legal tax avoidance schemes, so that the official registration of business and employment and the payment of taxes are fully more profitable and honorable in society. The main reasons for maintaining and constantly adapting tax optimization schemes are the general state of the economy, corruption and regulatory risks of business, the desire of entrepreneurs and households to increase their net income, insufficient qualification of specialists who are able to identify ways to evade.*

Results. *As a result of the analysis it is established that the modern development of economic relations requires an optimal combination of interests of the state and taxpayers, which is why taxpayers are actively working to destroy schemes to minimize tax liabilities, identify fictitious businesses and protect honest taxpayers from fraud. business. Because revenues to the state budget depend not only on the rate of economic growth, but also on the work carried out by taxpayers with taxpayers.*

Conclusions. *It is established that the effective reaction of the state to tax evasion requires timely identification of the facts of using the transfer pricing mechanism, credit schemes secured by deposit rights, etc. Measures at the state level are proposed, which are aimed at eliminating the root causes of tax evasion, as well as increasing tax discipline, which does not preclude a tax amnesty at the initial stage of reforms. It is determined that one of the ways to prevent such tax offenses is to deprive citizens of collecting and submitting information about themselves to the tax authorities*

Key words: *taxes, taxation, optimization. minimization, evasion, tax planning*